

наведи телефон

Луимә сәрипос

22.08.2024
№ 16 (1322)

www.khanty-yasang.ru

Основана 11 февраля 1989 года

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru

В. Уэльс вәрум хурм

Ты хурит мәньщи рӯт нәквет пәслым өлэгыт – Наталья Попова, Елена Лыткина ос Мария Алгадьева. Тән вөртур этпос 9 хөталэт Ханты-Мансийск үст «Төрүм Маа» музейт мүйлуманыл порат пәслувәсыт. Ты ялпың хөтал урыл 4 лөпсыт потыр ловиньтәлйн.

**Ты
номерт
ловиньтән:**

Яныг сапрәнин
атхатыгласыт

▶ 2-3

Рӯт мәхманән
пәс эргыт
нөх-вөрмалтыянән

▶ 6-7

Пакин ягпыгыг
өлнә мә

▶ 8-9

Кимкясүй әги
яныг мәщтырыг
ёмтыс

▶ 10-11

Кәркам колтәгыл

▶ 14-15

Тәгт ятә янытлым
нәпак тәратас

▶ 16

Яныг сапрāнин атхатыгласыт

Ойттур этпос 8 хōталэт сossa мāхум Ассамблеят рупитан хōтпат яныг сапрāни вāрыгласыт. Пирмайтым сākконыт, нētмил вāрнэ програмат, тāрвитың вāрмалит урыл потыртаңкве округувт олнэ мāньщи, ханты ос ёрн мирыт тув вōвыгласаныл.

Сāv эрнэ сākконыт пирмайтавёсыт

Овлэт округ яныг кўщай вāңын хум Алексей Шипилов кўщай пентсыл рупитан хум Руслан Кухарук кетум лātңе ловиньтастэ. Тав лāвыс, 1995 талт мāн округувт сossa мāхумн нētмил тотнэ бвыл сākкон пирмайтавес. Та пāsныл сāv тал ювле хультыс, ань ты мирыт 70 сākконыт, програмат хосыт нēтавет.

Григорий Ледков ищхйпың ут хосыт лāтың лāвыс. Ты ёрн хум Москва ўст Совет Федерацияколт рупиты ос Россият мощцаг хультум мирыт ассоциацияныл кўщаиг олы. Тав таи лāвыс:

– 2020 талныл Россият сossa мāхум акв реестрнēпакн хансавет. Ань сāv щēмьят тāнки нēпаканыл тув кētсыт. Юи-бвыл тāлытт вōраян, хўл алыщлан хōтпат мāгсыл пирмайтым сākконыт лильпи

лātңыл хасвёсыт. Пенсия урыл сākконт мощцаг хультум мирыт урыл лāтың ос олы. Вōраян, хўл алыщлан, сāлы ўрнэ хōтпат сārтынув пенсиян патхатуңкве вёрмёгыт.

Мōтыт талт ассоциация 35 талэ тах тōвлы. Тōнт Москва ўст «Сокровище Севера» нампа суссылтап вāрнэ порат Россия янытыл олнэ сossa мирыт яныг сапрāнин тах вōвыглыянўв.

Кол ёвтнэ лильпи программа

Ты юи-пāлт мāн округувт Уполномоченыг рупитан нэ **Наталья Стребкова** лāтың лāвыс:

– Овыл щēс мāньщи, ханты ос ёрн мāхум яныг сапрāнин 1989 талт Ханты-Мансийск ўст акван-атхатыгласыт. Ты юи-пāлт тыт «Югра лылыёп» ассоциация вāрвес. Та пāsныл 35 тал ювле хультыс. Ты пораныл округувт ты мирыт мāг-

Н.В. Стребкова потырты

сыл сāv яныг рупата вāраве. Лов арыгкем тал сыс тāн кол ёвтнэ манос кол ўнттын программа щирыл субсидия-олныл тāстает. Ты тал оигпан мус ты очередин хасхатам щēмьят пуссын олн нētмилыл тах мивет. Мōтыт талныл лильпи программа рупитаңкве тах бвылтахты, кол тал олнэ мāньщи, ханты, ёрн щēмьят тув хасхатуңкве тах вёрмёгыт.

Сапрāнит сossa хōтпат эсгын нēпакыл майвёсыт. Округ Дума пāлныл Почётный грамотал Хальўс район Хулюмсўнт пāвылт нйврамыт ўргалан колт рупитан мāньщи нэ Мария Алгадьева ос Белоярский ўст Ас-угорский институтт рупитан ханты нэ Римма

Потпот янытлавесыг.

Нēпак щēпитасыт

Депутат нэ Татьяна Гоголева «Югра лылыёп» организация хумус рупитаңкве бвылтахтас, та урыл потыртас. Тав такви мāхманэ ёт «Коренная Югра: восстанавливая утраченное» нампа нēпак щēпитас. «Югра лылыёп» ассоциация вāрум мāхум потраныл, пēs хурит, пēs нēпакыт тув вāрсаныл. Мощёрт ты лильпи нēпак тах тāратаве.

Ассамблея кўщай хум Еремей Айпин лāвыс, округувт пирмайтым сākконыт ёмащакв рупитэгыт, мощцаг хультум мирыт тыт сāvмёгыт. 1989 талт 17 сōтыра 391 мāньщи, ханты ос

Е.Д. Айпин М.А. Алгадьева янытлытэ

И.И. Сопочин ос З.Л. Жавко

ёрн хөтпәт олсыт, ань 32 сөтыра 148 сосса мэхум тыт олэгыт.

Өлнэ мәнаныл тәнки нупыланыл хансуңкве ат вөрмияныл

Мән округувт нётмил вәрнэ яныг программа рүпиты, руц ләтңыл «Устойчивое развитие коренных малочисленных народов Севера» намаим олы. Ты нэпак хосыт ань нелолов департаментытт рүпитан хөтпәт савсыр рүпата вәрэгыт.

Вөрт өлнэ щёмьят мавит ургалан департамент палныл нётает. Ты вәрмалы урыл тот рүпитан хум Евгений Лавров потыртас:

– Ань округувт 475 пёс йис мāt олэгыт, тән пуссын реестр-нэпакн хасвёсыт. Тот өлнэ щёмьят вөркол, пувлынкол ос мөт

колыт унттын ос савсыр эрнэ техника ёвнэ мэгсыл олныл тастает ос мөт щирыл нётает.

Сапрәнин ёхталам хөтпәт лавсыт, ты реестр-нэпакн вөрт өлнэ мэхум сав тәл сыс хасвёсыт. Ань нэпакыт тув ат пирмайтавет. Тувыл сав щёмьят вөрт олэгыт, сәлы үрэгыт, вораёгыт, хул алышлэгыт. Тән та нэпакн ат хансавет ос нётмилыл ат тастает. Мә-вөй нөх-винэ компаният тән ётаныл соглашение-нэпак ос ат хансэгыт, олныл ат ойтыяныл.

Еремей Айпин лавыс, ань 50 арыгкем щёмьят өлнэ мәнаныл реестр-нэпакн ат хансавет. Ассамблеят рүпитан депутатыт савсыр кўщайт ёт ты вәрмалы урыл акваг потыртэгыт, тувыл рүпатаныл элалы шар

ат лакви. Ты мэхум аты нётает.

Сосса мэхум тәрвитың вәрмалыныл

Когалым үсныл ёхталам ханты нэ Елена Ермакова ты урыл потыртас. Когалым үс ос Русскиная павыл пөхат сав мэхум сәлы үрим олэгыт. Юи-өвыл тәлыт ульнаг хайтыгтан кўтвыт вөрт сака савыг ёмтыт. Ань сәккон щирыл ты кўтвыт алуңкве ат рөви.

Людмила Кнезьянова Русскиная павыл ляпат ойкатэ ёт сәлы үрим олэ. Ульнаг хайтыгтан кўтвыт тәнәтән өлнэ кум шар ат мыгыт, сәлыяныл алыяныл. Тән 20 сәлы оцсыг, ань туп 9 сәлы хультыс. Ты кўтвыт элумхөласытныл шар ат пилэгыт. Мөт сәлың щёмьят ос савалэгыт, сав сәлыяныл кўтвын щама пуравет. Тән савсыр кўщайтн пицмат такос хансэгыт, нэматыр аты вәрәве.

Сургутский район Угуд павылныл ёхталам нэ Людмила Леонидовна Когончина ос акв тәрвит урыл лавыс:

– Ань пил вәтнэ, лахс, пәкв атнэ пора ёхтыс. Сосса мэхум үрхатасыт, пилыт ёмащакв хунь понсэгыт. Пөх хөтпәт ёхтыгпасыт, няр пил

вәтлыгтасыт ос элалы тыналасаныл, вөрт өлнэ щёмьят вуньщалыг та хультыс. Ты тәлытт пәкв сав олы, пөх хөтпәт вөрн ёхталэгыт, пәкв атнэ мэгсыл ульпат ёлсәгрияныл. Элалы ке тох мины, Сургутский районт вөрт ульпа ат хульты.

Савсыр районытныл ёхталам хөтпәт лавсыт, тән ос акв тамле тәрвитың вәрмалы оныщэгыт.

Сапрәнит мәнщи ос ханты ләтңыг элалы тотнэ урыл мэхум потыртасыт. Мән редакциявт кўщай пентсыл рүпитан ханты нэ Надежда Рагимова сапрәнит лавыс, юи-өвыл тәлыт мән редакцияв «Югра» нампә телекомпания-колн тўлуңкве таңхаве. Мән, кит газетатт рүпитан мэхум, номсэв, тыщирыл ке вәрәве, ётыл редакцияв лап-пантуңкве ос газетат тәрәтан хөтпәт пөхын кётуңкве вөрмавет.

Сапрәнит мэхум мир пусмалтан урыл, мәнлат хөтпәт хаництан тәла ос сав мөт эрнэ вәрмалит урыл потыртасыт. Сосса мэхум Ассамблеят кўщай Еремей Айпин лавыс, тән ты тәрвитаң вәрмалит резолюция-нэпакн хансыяныл ос ётыл кўщайтн кётыяныл.

Людмила ТЕТКИНА

С.А. Кечимов ос О.А. Актаева

Шапша павыл нйврамыт

Р.Я. Ромбандеева бйкатэнтыл

Мощага хультум мирыт янытлан хөтал

Мощага хультум мирыт ялпың хөталаныл мә янытыл вөртур этпос 9 хөталэт янытлаве. Ты хөталт кос ұсың мир, кос павлың махум танти супаныл, маснутаныл нөх-масыяныл ос аквьёт та мүйлэгыт.

Ханты-Мансийск ұст «Ма ай мирием» (мәньщи ләтңыл – «Ам мәнь миртем») ялпың хөтал вәрыгләлаве. «Төрүм Маа» музей ұнлын мән ұст өлнә мир, эргын-йквнә махум, округ миркол кұщайт ань тув ёхталасыт.

Сака ёмас сымың ләтын Наталья Стребкова ләвыс, тав Уполномоченный по правам человека яныг рүпата-капай вәри. Тав палтэ СВО мāt хөнтлын махум ляпа рутаныл акваг

ёхталэгыт, нётмил вөвөгыт. Кұщай нә тох ләвыс, ань хөнтлын махум халт сāv мәньщи ос ханты хөтпа өлы. Кәсыңе наме вәве, матыр тәрвитуң вәрмаль те ёмты манос төват олныл ат ойтавет, тав акваг нёты.

Ты ялпың хөталт хұрум ёмас тэла урыл махум потыртасыт – ты тәл «Югра лылыёп» организация 35 тәлэ төвлыс, 100 тәл Митрофан Алексеевич Тебетевн ос 90 тәл Генна-

дий Степанович Райшевн төвлы. Яныг кұщайт «Югра лылыёп» организацият пуңкотнә хөтпа Людмила Алфёрова ос сāv мот махум янытласаныл.

Тувыл махум эргункв ос йквуңкв та тұлхатасыт. Ты тәл саран экват сāv эрыг эргысыт, тән коллективаныл наме «Асья кыа». Эргынэныл порат махум мощ йквашласыт. Тән юи-пәланылт Ас махум эргысыт ос йквсыт, мәньщи ләтңыл туп «Совыркве» эрыг эргувес. Ты Ханты-Мансийский район Шапша павыл нйврамаквег Михаил Федий ос Мария Ващенко тән ты эрыг эргыстән.

Мүйлын махум магыс тасавит пұмыщ тот щёпитым та өлыс, хотьют хури кәтыл пөслыс, хотьют акань вәрыс. Төват төр акань мәнигтасыт, мөтань ос сāvсыр лүптаныл акань вәрсит.

Нйврамаквет магыс каснә мә щёпитым өлыс, тән тот сун ұлтта поргысыт, йив-өвыл тит нупыл хартсыт, сāvсыр щирыл ёнгалтавёсыт.

Тув ёхтум сāv нәквет, агит мәньщи супыл масхатым ёмыгтасыт – Хальұс, Хулюмсұнт, Лөпмус, Ханты-Мансийскат

өлнә нәквет, акван-хөнтхатыгламув порат халувт мән туп мәньщи ләтңыл потыртасұв.

«Касум ёх» нампа колт рүпитан нэг Елена Федотова ос Галина Шуганова сāvсыр лүптаң шәй пәйтсыг – морах лүпта, үйрищ пил лүпта ос сөс шәй әрталаңкв рөвыс. Тән ляпатэнт мир акваг лөблис. Елена Федотова ханты мир өлупса урыл потыртас: пёс порат Ас махум маньрысыр шәй айсыт, хумус пусмалтахтасыт.

Ұст өлнә нә Светлана Зозина СССР порат өньщит пормасыт, аныт, юн өщнә утыт хосат тагыл акван-атуңкв патсанә, музей вәрыс. Тав палтэ махум акваг ялантэгыт, советский өлупса урыл пұмшалахтэгыт. Тав ты ялпың хөталн өс сāv пёс пормас ёт-тотыглас, махумн суссылтасанә.

Хұрум щёстем ты ялпың хөтал минас, ты тәл сāv хөтпа ты музейн ёхталас. Ты йист мүйлым хөт-әти сака ат ялантэв, ос тамле ялпың хөталыт өлнэныл порат, сакати, вәнә махманув ёт акван-хөнтхатыглэв, халувт потрамёв.

Валентина ВАСИЛЬЕВА

www.khanty-yasang.ru

Янге-мәне ййквыт ханищтасыт

Лүпта Этпос юи-өвыл хөталанэт Хальүс район янытыл өлнэ эрыг-ййкв тотнэ мәнщи ос ханты нэт, агирищит ос пыгрищит Хальүсн атхатыгласыт, округ сосса мир ййквыт ханищтасыт. Ты хөнтхатыглап руц щирыл тох намаим өлыс - Учебный семинар фольклорных коллективов.

Өвыл латың Хальүс культура кол тармыл пуңктотнэ нэ **Калерия Акрамовна Супрун** лавыс:

– Тынакт мән проектув грант Губернатора тэла палт нөх-патыс, олн-лөмтыл майвесүв. Тувыл мән хөнтхатыглап вәруңкве номылматсүв, ань хурмиттыг акван-атхатасүв. Щар мак таи, сосса махум пёс ййкваныл хоттал ул вос сөймөгыт, ул вос ёрувлавет, мәнщлат хөтпатн вос ханищтавет, элал вос тотавет. Ййквнэ ос эргын махманув вос вавет, вос нөтавет.

Ань ты семинарын мәнщи ос ханты махум Тэк павылныл, Кульпас, Восыңтүр, Хальүс ос Саранпавылныл ёхтысыт. Махум ханищтан магыс Ханты-Мансийск үсныл ханищтан нэ Фаина Павловна Иштимирова вөвыслүв, ты хурум хөтал сыс тав мән ётув ёңхуңкве паты.

Мащтыр нэ, культурологический наука кандидат **Любовь Васильевна Кашлатова** тох потыртас:

– Матёмас та савит агирищит-пыгрищит ёхтысыт, пуссын ханищтахтуңкве таңхөгыт, пёс йис наканув элал тотыяныл. Мән районув янытыл улпыл касың павылт эргын-ййквнэ махум өлэгыт, ань хотють ёхтуңкве вёрмыс, атхатасүв, ййквыт ханищтаңкве патэв. Фаина Павловнан хулыглавёв тах, пёс махманув хумус ййквсыт, ййквыт моц ханищтыянув. Ань Ханты-Мансийск үст өлнэ «Хөтал» нампатра артистыт ййквуңкве тав ты ханищтасанэ, тән ань ма янытыл яласэгыт, мәнщи ос ханты ййквыт мирн суссылтыяныл.

Эргын-ййквнэ ятил махум, мәнщлат аги-пыгыт ос няврамыт, Хальүсн ёхтумын магыс номтанув сака ёмасыт. Тынакт

Тэк павыл аги-пыгыт ййквёгыт

Ханищтан нэ Ф.П. Иштимирова потырты

ханищтапув хурум хөтал сыс мины, нән ань халанынотрамён, вайхатэн.

Тувыл Фаина Павловна Иштимирова потыртас, тав ос атхатам хөтпат нупыл сав ёмас, сымың латың лавыс, мәнщи ос

ханты ййквыт ййквнэныл, ханищтахтуңкве ёхтуманыл магыс янытласанэ.

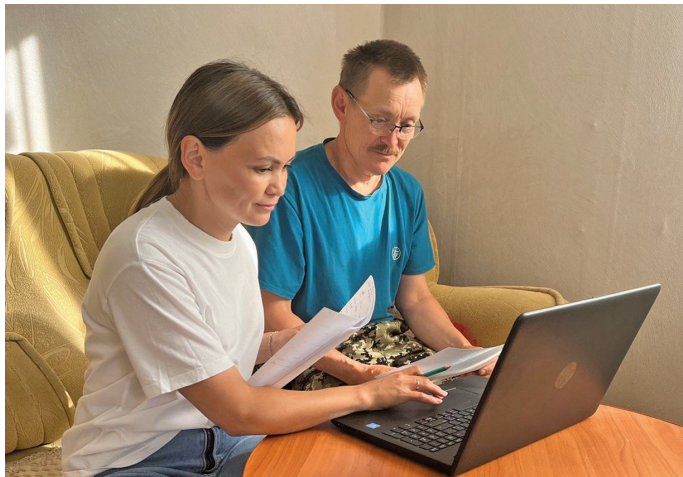
Кульпасныл кит ансамбль өлсбиг – «Юртнэ» ос «**Ойнас**», С.Н. Немкова ос А.М. Кулешова тән пуңкотэг. Тэк павылныл «**Ас нэ**», кұщай нэг А.А. Новьюхова ос О.В. Хандыбина. Восыңтүр павылныл «**Султум**», Л.П. Дяк тав пуңкоты. Хальүсныл «**Ма муvem**», пуңкотнэ нэ К.А. Супрун. Саранпавылныл «**Эргын сым**» коллектив ёхталас, Г.Н. Ларионова тав кұщайг өлы.

Ты сосса махманув хумус ханищтахтасыт, ййквсыт, эргысыт, ты урыл акв хотты газетат ловиньтэн тах.

Эрыг-ййкв тотнэ махум

Рут махманэн пёс эргыт нөх-вөрмалтыянэн

А. Васильева М.И. Алгадьев атятэ ёт

**Пёс эргыт, потрыт, мөйтыт толмащлан
вөрмал - эрнэ вөрмал. Ты хосытыл
ювле хулытум накыт, пёс олум вөрмалит
вәңкв ос ханищтаңкв рөви.**

Александра Васильева (Алгадьева) атятэнтыл Михаил Ильич Алгадьевыл рут махманэн пёс эргыт нөх-вормалтыянэн. Александра щёмьян тагыл Ханты-Мансийск үст олы, нас отпускат олнэтэ сыс омаге-ацяге палт Хулюмсүнт павылн ёхталалы.

Павылт рупата сав, касын хотал матыр вөрнут олы. Төва хотал, хунь матыр күм ёмты ман турап хотал ке вәри, Александра атятэ ёт щань рутанэ – ащөйкатэ Мартын Ильич Анямов ос яныг ащөйкатэ Илья Васильевич Анямов пёс эргыт, пёс потрыт толмащлэг.

Александра потырты:

– Ам сака кәсащөгум хашсахтуңкв, манхурип вөрмалит мән колтаглувт олсыт. Сав талыг ёмтыс, ам Алгадьевыт «Алхаты махум» урыл савсыр кихсатнэ рупата вәрөгум, хөңха маныр ам рутанум

урыл хансыглас, акваг ловиньтэгум. Алхаты махум урыл тай янас потыр, ты урыл сав потыр акваг-атым оньщөгум, элаль ос иң сав рупата олы. Ань ам Анямовыт урыл лавуңкв таңхөгум.

1920-30 талытт ювле хулытум нот порат нёрт вәнталәлнэ торыг геологыт рупитан махум ам рут махманум палт ёхтумыт, күщаяныл В.А. Варсанофьева олум. Та Варсанофьева сав нёр намыт Илья Васильевичныл ёл-хансыглам, ётыл та нёр намыт карта-нәпакн хасвёсыт.

Мәньполь этпост 1930 тәл порат Яныг-Ёмки Нёрт Пасар талх вәтат Мартын, ащөйкам, самын-патум порат акваг Варсанофьева, геологыт күщай нә, тән палтаныл олум.

Мартын Ильич няврамыт халт атыт няврамыг олыс, тәрвитаң вөрмал,

война порат, тав яныгмас. Иң аюмкитум пәсныл тав омагән-ацягән акваг нётыс, рупитас, сәлыт уруңкв ялантас, ёрнкол тущтыс, суныл сүлттас, вөраяс, хулалыщлас. Хунь яныг ёмтыс, бригадирыг тущтувес.

Павлың махманэ тав урётыл тох лавөгыт: «Мартын тамле тьяклиң пуңкуп, нётнэ хум олыс, Нящамвөлын вәнтланэт элы-пәлт сагың олыс, тувыл хунь колхозн рупитаңкв патхатас, сагаге хот-яктысаге. Тав сака эргуңкв хәсыс, такви эрыг номылматуңкв вөрмыс, сака нөмса, потрың хум олыс, ощхулытаңкв ос кәсащас».

Акв тамле потыр тав урётыл олы: хумыс Мартын пыгыг олмаёт акв Самбиндалов аги нөгыг тұлмантаңкв кусыстэ. Тән потыртахтамыг акваёт оюңкв. Аньмалың аги рутанэн мостыме, тучаңе хот-түйтыме. Ань аги тучаңе такос кинсумтэ, ат хонтатэ, та урыл юн та хулытум. Пёс порат тучаң тәл хум вәруңкв ат рөвыс. Нә тучаң ат ке оньщас – мувиньтавес.

Мартын Ильич такос ўрхатам, аги ат ёхтум. Ётыл та нә эргыл вәрумтэ. Эрыг тамле ләтңыт оньщи, хумыс тав ўрхатас: тапалыг та ўрхатас, сәлыяна рөгыл түйт мә мус хоттолас.

Ос акваг потыр тав урётыл олы – хумыс тав пупәквен нөсталәлвес, ты урыл Михаил Заплатин нәпакт хансым олы, потыр руц щырыл наме «Человек, который встретил медведя».

1957 тәл порат Мартын Ильич Вөръяныл олум мәньлат аги Анна Андреевна Анемгурова ёт румалахтас, ос акваг-минасбиг, Нёрт акваёт яласасбиг. Тох иң тәлы тўя пәсныл таквсы мус няврамың тагыл нёрт та вәнталәлсыг, тәлы сыс Нящамвөль павылт олсыг. Хунь сав няврамаңыг ёмтсбиг, Нёрт яласаңкв тәрвитаңыг патыс, соссаг Нящамвөлын олмаясыг. Мартын ащөйкам пәрт сылнэ мән рупатан патхатас.

Ащөйкам ос яныг ащөйкам Нёрт сәлы ўрим яласамән порат Нёрт геологыт рупитасыт. Аквта порат рупитам ойка А.В. Виноградов ань мус олы, ам тав ётэ румалахтасум ос халмөнт пищмал хасхатымән.

Александр Викторovich 1936 тәл порат самын патум ойка, тав ань Москва ёр нупыл олы ос ёмас ләтңыл рутанум номылматыглыянэ: «Ам сака щәгтсум наң пищман, тох и номсасум, хотють Анямовыныл тах ловиньты ам хансыглам потранум. Наң рутанын – Мартын ащөйкан ос Илья Васильевич яныг ащөйкан сака ёмас, сэрьёр хөтпаг олсыг, ам тәнатэн кос хунь ёмас ләтңыл номиягум».

Ам ащөйкам Мартын Ильич Евдокия Ивановна Ромбандеева ёт вәщинтахтыглас. Евдокия Ивановна Нящамвөль павылн рупата щырыл ялме порат ам ащөйкам ос яныг ащөйкам ёт хөнтхатыгләлам, тәнатэныл йис потрыт-эргыт ёл-хансыгләлам.

Анямовыт - Анна Андреевна, Мартын Ильич, Илья Васильевич ос нйврамаквет Никита, Софья ос Борис. 1960-ыт тәлыт

Мартын Ильич ос М. Заплатин мэхманэ ёт, 1960-ыт тәлыт

Евдокия Ивановна хосытыл 1976 тәл порат вөртур этпост ам ащ-ойкам Венгрия мән вö-выгләлвес, эрганэ, потранэ ёл-хаснэ мәгыс. Ётыл анёквам хоса та пищма акв мāt оныщастэ. Ащойкам Венгриян аты ялыс, ат алымас ялуңкв, рүпата мāt сакватавес, атимыг ёмтыс, тав 46 тәлэ 0лыс.

Хунь ам онтолов тәлум 0лыс, мәнщи ләтың ханищтан урокытт учитель нэв Антонина Николаевна а́нумн нэпак суссылтас, ләви: «Шура, сунсэн, ты наң ащойкан хансум эрыг!» Ам та ләтңыт ань мус номия-нум.

Номсэгум, тав хумыс тох? Ам ащойкам хосат атимыг ёмтыс, ам таве туп фотокарточкат вә-щинтаслум, та порат тав урөтыл нэматыр ат вәсум. Ётыл, хунь яныг ёмтсум, ам та нэпак нөх-кинсыс-лум, эрыг нөх-хонтаслум.

Насати, та эрыг Евдокия Ивановна Ромбандеева Няхщамвөл пәвылн ёх-таламе урыл 0лум.

Антонина Николаевна ләтңыт ушта ам пуңкумн ёхтысыт! Ушта торгам-таслум, тувыл номсэгум:

ащойкам эргуңкв ке хәсыс, тав акв эрыг хунь эргыс. Хөт ул 0с 0лэгыт тав эрганэ.

Молты тәл ам Евдокия Ивановна такви кәтыл хансум потранэ нөх-хонтсанум, тот ам ащойкам Мартын ос яныг ащ-ойкам Илья Васильевич эрганэн хансым 0лэгыт. Ос тот хумыс «нүтья» вә-раве ащойкам потыртәлам. Потрыт финно-угорский транскрипциял латинский графикал хансым 0лэгыт.

Ты потрыт ёл-хансы-мёныл пәсныл атпан тәл әргыг ёмтыс – хумыс ам рүтанум потыртасыт, маныр номсасыт, йис потрыг хультыс. Сәлы үрум мэхум - Анямовыт эргыглам эрганыл тетрадь нэпакн хансымёныл пәсныл атпан тәл арыг-кемыг ёмтыс, элалы ат минэгыт.

Мён ань а́ямёнтыл ты эргыт латинский графиканыл кириллица щырыл хансыянмён, тувыл мәнщи ләтңыл рущ ләтңыг толмашлыянмён. Ты сака пүмаш ос тәрви-таң рүпата.

Төва порат Анна Николаевна Алгадьева 0с мёнамён нёты, тав

Александр Виноградов ос Мартын Ильич Анямов, 1970 тәл. Котильт унлын хум наме ат вәглүв.

Илья Васильевич агыг 0лы, мәнщи ләтңыл ёмщакв потырты. Потрыт төва мāt хаштал ләтңыт ёмтэгыт. Төва мāt Нёр намыт 0лэгыт, мән тувле 0лнэ мāt люльсан вәганув. Илья Васильевич сәлыянэ эргиянэ, сәлы анятэ «Лёмуй пүңлөмтыг» ләвитэ. Тасәвит сәлы та 0ныщи – лёмуй сәвит.

А́нумн амккёмн тәрви-таң ты рүпата вәруңкв, ам мәнщи ләтңыл атхәсэгум, лингвистыг-филологыг ат 0лсум, ам юрист. Тыт кәсың ләтың, кәсың щуртмил ёмщакв хансуңкв эри, нэмхоты ләтың пөри ул вос минас.

Ам ань мус Евдокия

Ивановна вәрум рүпатал оцатахтыглэгум. Ман яныт рүпата тав вәрыс, яныг пүмашипа тавён. Тав хосытэтыл ты хансум потранэ, эрганэ мән (ам рүтанум, ам колтәглум) вәңкв патыянүв, нйвраманув нупыл ты урыл потыртаңкв патэв.

Тамле ты потыр Алек-сандра потыртас. Яныг пүмашипа тавён потре мәгыс. Александра сака сэръёрыг, номтыңыг 0лы. Тахольт тав ты потрыт нөх-киссанэ, хонтсанэ ос нөх-вөрмалтыянэ. Ты сака ёмас вәрмаль.

Анна АЛГАДЬЕВА

Пакин ягпыгыг өлнэ мӓ

Алексей Пакин палт

Лүсүм мӓньциянув тӓнки өлнэ вӓр мӓнанылт сытамыг өлуңкве ты кос тахнувыт ос кӓсыңѐмт матарыл тораставет. Ұсытт өлнэ мирн, мӓхум нупыл ӓри суснэ кӓщайтн вӓраныл, янаныл хот-пӓңктавет, ос сыстамтаңк аты номсыяныл.

Ювле хультум тӓлыт-ныл тот өлнэ сосса хӓтпат хӓл алыщлан сыстам я ос щӓлың вӓраян мӓ тӓл та хультӓгыт. Тув ялмув сыс ос мӓньцит ӓт потыртамув юи-пӓлт тамле тӓлат тӓра-паттысанӓв.

Ойттур ӓтпост акв хӓтлан Ханты-Мансийск ос Советский ӓсыгныл Сӓпса

(Ивдельн) ӓхталам хантыт ос мӓньцит Алексей ос Николай Пакин ягпыгыг өлнэ мӓн тотыглавесӓв. Мӓн тув Наста Анямова ос Тарья Дунаева лӓсүм мӓньци ӓгииг ӓт ялсӓв, тӓн тув миннэ лӓңх ӓм-щакв вӓгтӓн.

Эти раквыс, өвлӓт ном-сысӓв, лӓңхе хот-сак-

ватыма мӓгыс вӓрт китахкем вӓрыста лӓглыл ӓмуңкв тах патӓв. Тувыл тахольт ӓмас мӓшинан тӓлтувесӓв ос ӓрнэ мӓ мус та минмыгтасӓв.

Алексей Пакин

Мӓн ӓтув Николай Пакин Наталья нӓтӓ ӓс ялыс, тав лӓвыс, тӓн лӓңханыл хот-щӓпитан мӓгыс ты кос кӓщайтн кӓсыңѐмт лӓтың кӓтӓгыт, аты хӓлавет. Сӓв хунь вӓвӓгыт, кит-хӓрум вӓңха щӓбень-ӓхвтасыл лап-хилуңкве ӓри. Мӓхум та мӓтт ӓлтагапанӓныл паттат вӓр лӓңх мус туп тотавет ос хунтың тӓгыл ӓлалы лӓглыл та ӓмӓгыт.

Акв мӓт ӓмас лӓхныл вӓрн ӓңхыгамувт ошща лӓңхын патсӓв ос лӓщал Тамара ос Алексей Пакин ӓкваг-ойкаг колн та ӓхтыгпасӓв. ӓл-вӓглысӓв, пащалахтасӓв ос өлнэ мӓтӓн сунсыглаңкв та патыслӓв. Сытам вӓрың мӓт туп лунтыт хӓт суяныл суйты.

Алексей Ильич нӓвраманӓ ӓт юн ӓлыс, ӓкватӓ Ясунт пӓвылныл «Мӓнь Ұскве» ӓщлахтын мӓныл юв ӓрыстӓ. Тӓн щӓмьяң тӓгыл мӓнь колт ӓлӓгыт, ляпат Илья пыгӓн ийльпи

яныгнув кол ӓнтты. Олупсаныл урыл ам Илья китыгласлум, тав ювле тох потыртас:

– Ам армият лусыта-мум юи-пӓлт тыг ювле «Юрта Пакиных» мӓн ӓхтысум. Мӓлты тӓлт пувлыңкол ӓнттыслӓв, тувыл ийльпи өлнэ кол ӓнттуңкве патыслӓв. Сӓкыр ӓт-пос мус ул ӓстлылӓв тах. Тыт пӓс йис тӓгыл мӓн өлнэ мӓв, тыгыл нӓмхот-талы мӓт мӓн минуңкве ат таңхӓв.

Туп таи лӓль, ань вӓраяңкве ос хӓл алыщлаңкве тӓрвитыг ӓмтыс. Тыт ляпат өлнэ мӓв мӓв-лахи яныг вӓңхат хилавет, ос ят, вӓрув хот-пӓңктаве, вӓруй ӓс мощща ӓмтыс. Хӓл алыщлаңкве мӓн хосат тӓгыл ат вӓрмӓв, яныл айнӓ вит ат выгӓв. Матӓмас скважинал вӓрвесӓв ос тувыл айнӓ вит ӓньщӓв.

Щӓнӓюм-ӓшум ӓт тыт тӓлӓ-туве ӓлӓгум, ӓпщим ханищтахтын порат Полуночный школа-интернатт ӓлы. Мӓнь пыгум оматӓ ӓт мӓт пӓвылт ӓлы, мӓйлуңкве тыг тотыглыл-лум.

Амки ань ты колум ляпат мӓ-вит сыстамтым

Николай Пакин ӓнлаҳлы

Өлупсаныл урыл китыглавет

рүпитәгум. Сәлнә олна- нумтыл кол үнттәв, норыт мәнки ёрувтыл щёпи- тасанүв. Тувыл колала вәрнә магыс ос кирпащ ёвтуңкве Егор Николаевн нётвесүв. Мөлты туй ты кос кирпащ үрсүв ос ты тув атсәткем сәвитыл тотвесүв. Ань пәртыт сы- лэв ос таквсы мус колув астылүв тах.

Алексей Пакин щәняге- ащәге сәлы янмалтым тыт өлсбг ос аще «Денежкин камень» ляпат өлнә запо- ведникт рүпитас. Тыт өлум мәнщит 1960-1970 тәлыт пуссын сәлыт өщ- сыт. Ойка ләви, тән ань тыт хул ат алыщлэгыт, я витэ хот-пәңктувес.

Мәнхлат пыгыт хотталы Парма ёрн ялэгыт, тувыл хул тотэгыт. Тув миннә лёңхе хоса, кит хбтал ләг- лыл ёмёг, такви Алексей Ильич тув ань ат ялан- тәлы. Воряяны сыс сөт өщ- нәныл поратматыркәтын- паттэгыт ке, ёмас. Күр пәлтыглан магыс делянал майлувёсыт, пыгёнтыл нәйив тот сартсбг.

Николай Пакин

Тувыл мән Николай Пакин колэ мус тоты- главесүв. Мәшинан тәл- матсүв ос элалы та то- тыгпавесүв. Николай Николаевич мус вёрыс- такем миносүв. Өлнә колэ ляпат пувлынкөл, пәля ос щичкурек өщнә кол үнт- тым өлэгыт. Усн свонитан магыс мәнх колхусап вәрима.

Мән тув ёхтумув порат ёт-тотым сәлы нёвиль пүт пәйтуңкве үнттыслүв. Николай Николаевич кол- лёт мүйлынэв сыс өлуп- сатэ урыл китыгласлум. Тав тох ләвыс:

– Мён тыт Наталь эквәмёнтыл өлымён, тав рущ нэ. Өвлэт Улякщи пёс колэт өлсумён. Хус тәлыг ты ёмты, ты кол-

мён үнтысламён. Төнт ёмщакв хул алыщласүв, хотты руманув нётуңкве ёхталасыт ке, тән ётаныл хулылойтхатсум. Тэлытыт воряясум, вөрүй, нёхыс кәтн-паттыгласум. Ань тай ляпат шар нәматыр атим, мә-витув витыг тотвес.

Щәнягум-ащәгум өл- мён порат тыт акваг воряясыт, хул алыщла- сыт. Ам каңканум Пётр, Виктор, Латимир Пумат өлэгыт.

Ам армият Украина мät лусытамум юи-пәлт аквхуйплов тәл Нягант үсн яласым рүпитасум. Тот сәв олт сәлыгласум, мәшина ёвтсум, тувыл тыг тотыслум, эл тына- ласлум ос ты олнытыл кол үнттуңкве патсум.

Мөллал пенсиян пат- хатасмён, ты олнамён ёрыл ты өлымён. Эквам Сәпса үст такви кол өньщи, үст связистыг рү- питас ос тувыл тыг вәнт- лысамён. Тыт щичкурек өньщимён, кролик өс вуйласмён.

Мёнки нъяврам ат өнь- щимён, эквам тай пыг өньщи. Ань хөт Красно- дарский ёрт өлы. Наталь мәнх апыгкёте тыт мән ётув хөт тәл мус өлыс, таве янмалтаслумён. Тувыл үсн ханищтахтуң- кве тотвес.

Тыг өвлэт үсың махум сәв ёхталасыт, сунсыг- лахтым ёмыгтасыт. Ос хащтал коронавирус-агм квәлтапәптувес, тыт мощ сытамыг ёмтыс. Хотьют прививка тўщтыс, таит иң ёхталэгыт. Лёккар мән палтув өс кётыглаве, уральтавёв, сунсыглавёв ос пуссын тэрпиң при- вивкал вәравёв. Тох ты өлэв.

Тамара МЕРОВА

Кимкъясуй аги яныг мащтырыг емтыс

Ты потрыт иң акв маныщи мащтыр хотпа урыл потыртэв, тав наме Татьяна Ермиловна Тарасова, такви бпарищ наме Сангилева. Тав этэ мён Сургут үст блум фестиваль порат хонтхатыгласмён, потыртасмён.

Ты фестиваль вәрнэ элы-пәлт, насати, кәсың мащтыр хотпа ләввес – тав акань магыс маснут вос юнты. Татьяна Ермиловна ты кастыл акане маныщи супыл, нуйсахил, пуңктөрыл, совья вәил юнтме. Ты маснунанэ щар мак пәс щирыл юнтсанэ, пуссын татем нәтнәт. Ань та урыл мён тав этэ ты потыртасмён. Тав тох лавыс:

– Маныщи маснут пәс порат хумус юнтыгавес, ам ос аквты щирыл юнтыяну. Нуйсахи ам хурум этпостем юнтылум, маныщи суп акв этпос. Пәс щирыл юнхатэгу, пәс хурит емащакв сунсыгыяну, та юи-пәлт маснунанум ущ юнтыяну.

Нуй, төр пуссын амти евтыяну, ты магыс олныл ат мивем. Төванакт юнтум супанум тыналыяну. Нәквет вәганыл, ам хораманум мәнит, таимәгыс төват маныщи

суп ану, мн вәрылтэгыт. Төват ос тәс суп евтэгыт. Сакныл хорамыт, турлөпсыт, пальсакыт хәртэгу, ос тыналыяну.

– Наң емащкв мащтырланэн магыс матыр яныг нам оныщэгын?

– Ати, нэматыр ат оныщэгум. Мөлты тәл округ кұшай пәлыл премияолныл майвәсум, тувыл та. Ос матыр суссылтаңкв те эри, акваг вөвыглавем. Түяг Москва үст яныг суссылтап олыс – Сокровище Севера, тув ос ялсум. Мән тот хөт хөтал олсүв, мир элы-пәлт юнхатсүв, мащтырласүв.

Ләввәсум, хорамыт сакныл вос хартэгу. Ам ат сәвсыр щирыл мащтырлан нак тот суссылтасум. Сакныл нәтнэ хорамыт вәрнэм магыс ам тот овыл местал майвәсум, кубок нампа мүйлупсал янытлавләсум.

– Ты олның мүйлупса олыс ман ати?

Т. Тарасова

– Ати, олн тәл. Москва яныг үс-капай хосыт мән маныщи супыл емыгтасүв, махум маттем та пүмшалахтасыт, титыгавесүв, мән хотыл ехтысүв. Ювле эссыгхатым ләввәв – мән Югра мәныл оләв. Мощ олсум, тувыл ос тыг Сургут үсн вөввәсум, тувыл ос Ханты-Мансийск үсн ялсум.

– Наң акваг хөт та яласэгын, ойкан маныр ләви? Тав урөтыл мощ потыртэн.

– Ойкам наме Николай Васильевич Тарасов, Ишим үсныл олы. Мён акваёт оlnэмән мощөрт налыман тәлыг ты емты.

Тит нәврам, аги ос пыг, янмалтасмён, тән тәнти янас оләг.

Ос акван тох минасмён. Ам радиооператорыг рүпитасум, я хосыт яласан пәрсат, катерыт рүпитан махум еттерквалыг хосыт потыртасум. Төнт Хөнтаң район Междуреченск пәвылт рүпитасүв. Та 1980-ыт тәлыт порат мән мәнвн я хосыт төртурпат, сәвсыр яныг төрсупыт, гравий-ахвтас тотсыт. Мән төнт сака сәв рүпитасүв, махум ат төвылхатас. Халувт азбука морзе щирыл потыртасүв.

Кәсың тәл яныгпөль этпос 27-28 хөталагөт

Округ ийльпи кўщай Р. Кухарук ёт пўслахтасыт

И. Кошелева ос Т. Тарасова

Иртыш ос Ас яг хосыт яңк сакватанледокол-катырыт миначыт. Тән ёмашакв яңк сакватыяныл, тувыл яңк нәтнә этпос бвыл хўталәт бвыл пәрсат та минмыгтәгыт.

Аквмат порат ойкам такви мяхманэныл ювхультыс, тән минамыт. Ам палтум ты ёхтыс, ам рация хосыт ләтың тәтсум, таве вос ўрияныл. Тох такви мяхманэ юил та ёхтысанэ.

Ам ос та порат аппаратурам хот-саквалас, Урай ўсн тәтвәсум. Ювле ёхтысум, ләвавем, акв хўтпа наңын ўритә. Номсәгум, аман хотыют тав. Насати, ты Николай ануьм пўмащипа ләтың ләвуңкв ёхтыс. Та пәсныл вайхатуңкв та патсумән, акван та миначыт.

– Тав наңын нәты?

– Вәим, сака нәты. Мәщтырлаңкв бвылтахтынәм элы-пәлт тав номсахтас, ам амти мәгсылум юнсахтәгум. Тувыл сунсы, маснутанум, хораманум ёвтавет, ам ос сәвсыр ўсытн, пәвлытн вөвыглаңкв акваг патвәсум, нәтуңкв та бвылтахтас.

Ам мәнщи сәг вәруңкв патсум, сәг-лүпта вәрнә мәгыс матыр эрнутыт ёвтуңкв эрәгыт. Акв тәрлөмт тынә хўтсәттем

солкөви, ос сәг мәгыс тамле ут сәв эри. Ойкам ам нупылум сунсыс, сәг-лүптат, тулят такви мәщтырлаңкв патсанэ. Тав ётә пәс хурит хўнтыянмән, ёмашакв сунсыгылянмән, тувыл такви та вәриянэ.

Мөлтынув мән ёрнкол вәрыс, тиврәт күр, вәтрат, пўтыт, пасан, ўласыт, маныр ёрнколың мяхум тот бньщәгыт, тав пуссын мәниг вәрсанэ. Татем пўмщиг тәлсыт, мирн сусылтаңкв ты ёрнкол эри.

– Совья вәиг наңти юнтсагын?

– Амти юнтсагум. Кәсум пәвылт сәлы сов ёвтәгум, хот-сыстамтылум, пунэ хот-яктылум, амти кәминьтаг ёмтнә мус ёмашакв тынтлылум. Йиныягум, юнтыягум, тувыл блюптыягум.

Блюп бс амти вәрилум. Тәлы порат юнтсагум, хәльийив сәп тәнт юн ат бщсум, сәпныл блюп мощ выгырнувөг ёмты. Нәңк йив сулэ ос сәс аквбәт пәйтсагум. Щирва нәра бс амти юнтсагум.

– Юнсахтуңкв хунь бвылтахтасын?

– Ам хосат тәгыл акваг матыр юнтсум. Ос рўпатаныл пөхан миначыт порат тәнт ты сәв щакщүңкв патсум. Тәва

хўтпат май пенсиян минәгыт, юн ўнлантәгыт, нәматыр ат вәрәгыт, нәмхоталь ат ялантәгыт.

Мән ойкамәнтыл тай кәркамыл та пинвесмән. Ам тәл сыс сәвсыр ўсытн, пәвлың мән ханты нәквет ёт эргим-йиквим та ялантәгум. Мәщтыр хўтпат мәгыс вәрим фестивалит, ханищтапыт бльнәныл порат бс тув вөвавем, тув та минәгум.

Тамле мән яласаңкв сака пўмыщ, мән халувт ханищтахтәв. Тәва порат ос ам мяхум ханищтыянуьм. Щаквщүңкв, юнсахтуңкв, сакныл хорамыт хартуңкв, ам сака кәсащәгум.

Матъёмас яласан ләңханум, бльнә кол ос тәнут мәгыс олн холтуңкв ат эри. Пенсия-олнанум ты мәгыс тай ат тәвылхатәгыт. Ойкамн нәтавем, акваг яласанәм сыс колув тав сунсытә, тав бньщитә.

– Ты тәл сыс хоталь ялсын?

– Ам яныгпөль этпост Москва ўсн ялсум. Лүпта этпост Сургут ўст мәщтырласүв. Та юи-пәлт тәра Ханты-Мансийск ўсн миначыт, тот мәнхәпыл каснә вәрмәль блыс, тот эргысүв, йиквсүв.

Ань осты этпост Тугияны мән пәвылн ялсүв, ты

пәвылке Ас я вәтат ўнлы. Ты тәл 230 тәлэ төвлыс. Тув сәв мәныл мяхум мүйлуңкв ёхталасыт, Белоярский район кўщаюв Сергей Маненков тот бс блыс.

Ялпың хўталаныл мощаг хульгум мирыт янытлан хўталт, 9 августат, янытлавес. Мән тот мир элы-пәлт йиквсүв, эргысүв.

– Тасәвит рўпата вәруңкв та алымәгын – йиквәгын, юнсахтәгын, щаквщәгын.

– Ты тәланум коныпал ам ань хўнтлын мяхумн нәтнә мән ялантәгум. Тән мәгсыланыл лаппантхатнә тәрыт юнтәв. Тән тәнтинәныл ўргалым вос бньщияныл, пуссын пүстәгыл юв вос ёхтәгыт.

Тамле ты тав кәркам нәкве – Татьяна Ермиловна Тарасова. Тав Кимкәясүй пәвылныл блы, бпарыщ наме Сангилева. Ляпа рўтанэ газетав тәра пәща ләтңыл тәтыянэ. Мән ос тавән пўмащипа ләтың ләвәв, тав ётә потыртаңкв сака пўмыщ, нәкве потрың, акваг ошхульталы. Тәрум ёт, Отыр ёт тав вос блы, вос ўргалаве.

Валентина
ХОЗУМОВА

Ёмас Элумхолас номилүв

Ю.В. Андуганов

М.Ю. Семёнова ос ома тә М.А. Андуганова

Ойттур Этпос 6 хөталт мирн вәнэ учёный хөтпа – финно-угровед, филологический наука доктор, профессор Юрий Владимирович Андуганов олыс те, 75 тәлэ төвлынув. Хум мари ләтҗе ос мөт мирыт щәнэ ләтҗаныл сака янытласанэ, ханищтасанэ, нъяврамыт ос мәнълат хөтпат ханищтас. Хум округувт өлнэ мәнъщи ос ханты мәхум ёт вайхатас, акван-нётхатым сәв ёмас тәлат вәруҗкве алымас.

Тынакт «Лүймә сәрипос» ос «Ханты ясаң» газетаг вәрнэ колн Юрий Владимирович Марианна агитэ ёхталас, атятэ өвылтыт китыгласлүв, хөт яныгмас, ханищтактас, рүпитас. Марианна Юрьевна Семёнова тох потыртас:

– Атям 1949 тәлт Башкирский АССР Краснокамский район Редькино пәвылт самын патыс. Омаге-әтяге школат нъяврамыт ханищтым рүпитасыг. Ащөйкатэ Искибай Искибаев хөнтлын нак порат Москван вөвиньтәлвес, тот политрук мәхум ханищтас. Ётыл хөнтлуҗкве минас, тот хөт китлерытн та порслувес. Опатэ ат әпщи өнъщас, пуссын хөнтлуҗкве минасыт, кит әпщияге юв ёхталасыг, сакватәлвесыг, хоса ат өлсыг.

Юрий Владимирович атятэ Владимир Андуга-

нов 1939 тәлт Рабоче-Крестьянский Красный армиян лусытаҗкве вуйвес, Дальневосточный фронт авиационный полкыт авиамеханикыг өлыс. Аквнакт тав лётчыкыт ёт писалит ёвтнэ магыс компартия сөрни тотсыт, товлыңхәпаныл вөрт ёл-патыс. Хащтал мät хүрум хөтал саваласыт, пөльтахтасыт. Кисвёсыт, хөнтвёсыт, пусмалтавёсыт, тувыл пуссын арыгтапавёсыт, юв тәртвёсыт. Владимир Андуганов ётыл учителяг ханищтактас, нэ тотыс, тән сас школат нъяврамыт ханищтым рүпитасыг, нила нъяврам янмалтасыг.

Юра пыгөн мәнътагыл сәв ловиньтас, хүрум ләтҗыл потыртас – мари, татар ос руш ләтҗыл. Езвика анёкватэ мөйт вәнэ хөтпа өлыс. Тән аквёет пил вәтуҗкве ос ләхс атуҗкве вөрн ялан-

тасыг, анёкватэ акваг мөйтыс, пёс потрыт потыртас, эргыс. Омаге-әтяге эрыг тотнэ нэг-хумыг өлсыг – атятэ баяныл ёнгыс, ома тә эргыс. Аки-янэ-акванэ, ныянэ, сасганэ өс пуссын эргуҗкве, ййквуҗкве хәссыт.

Юрий Владимирович школа әстламе юи-пәлт музыкальный училищат ханищтахтуҗкве номсыс, ос та порат туре агмың өлыс, пөльтахтас. Тувыл юртэ Борис Шаймиев тав нуплэ лавыс, ань Н.К. Крупская нампа Марийский педагогический институтн ханищтахтуҗкве вос мины, тув та минас, тәра вуйвес.

1971 тәлт институт әстластэ, школан рүпитаҗкве патхатас. 1973-1976 тәлытт Эстоният Тарту үс университет аспирантурат ханищтактас. Наука щырыл матыр-әти тәрапаттуҗкветавёностонский финно-угровед Пауль Александрович Аристэ нётыс. Тот тав «Сложные слова в марийском языке (определительные сложные существительные)» нампа кандидатский диссертация нэпаке ловиньтас. Элаль Марийский университетт мәнълат мәхум ханищтым рүпитас.

1988-1991 тәлытт өс акваг Тарту үс университетт докторантурат ханищтактас. 1992 тәлт «Микросинтаксис марийского языка в историческом освещении» нампа докторский диссертация нэпаке ловиньтас. МарГУ колт 33 тәл рүпитас, финно-угор ләтҗыт кафедра тармыл пуҗкотыс. 130 научный нэпакыт хансыс, кит монография нэпакыг тәратас.

2001 тәлт Ханты-Мансийск үст ЮГУ кол унттувес, атям тыг рүпитанҗкве вөввес. Ты мät тав мәнъщи ос ханты учёныит ёт вайхатас – Е.И. Ромбандеева, Н.А. Лыскова ос мөт хөтпат, тән ётаныл юртыңыш өлыс, аквёет рүпитасыт. Атям ос омам округ сосса мәхум эруптасанән, янытласанән.

Юрий Владимирович экватэ наме Маргарита Александровна, такви өпарищ наме Исаева. Тән аги-пыг янмалтасыг. Пыгөн университетт ханищтахтуҗкве уш өвылтахтас, илттыг атимыг ёмтыс. Марианна агитән филологический наука кандидат нам өнъщи, Ханты-Мансийск үст ЮГУ колт рүпиты, мәнълат мәхум финн ләтҗын ханищтыянэ. Агитән пыг Ярослав «Лүймә сәрипос» ос «Ханты ясаң» газетаг вәрнэ колт юристыг рүпиты.

Юрий Владимирович 2005 тәлт өйттур этпос 6 хөталт мәшинат акванпөлхатам мät хотталышталтыс, та хөтал тав 56 тәлэ төвлыс. Ты ёмас хөтпа мән кәстылүв, номилүв.

Светлана
РОМБАНДЕЕВА

Нёрн ялсүв

Нёрн ялум мэхум

«Нёр-Ойка» ушлахтын ма

Ты туй бйттур этпост ам бвыл щёс Нёрн ялсум. Ты элы-палт ват сәграпнал этпост округут блнэ сосса мэхум «Комунадо» нампа сапрәнин Ханты-Мансийск үсн вбвыглавесүв. Тонт мән пуссын ләкква-үртхатсүв ос проект-нәпак хассүв. Ам мәнщи, ханты хөтпат эт «Нёр-Ойка» нампа ушлахтын ма урыл потыр хассум.

Нёрн миннэ элы-палт Хальүст ос Приобье павылт манхурип музей-колыт сунсуңкв ос хоты мэхум эт хөнтхатыглаңкве рбви, та урыл номсахтасүв. Ос тув ялнэ магыс мансәвит оln эрмыглы, бс ёмащакв ловиньтасүв. Тонт потыртахтасүв, туй порат акван тах хөнтхатэв ос пуссын аквьёт нёрн ялэв.

Та пәсныл сәт этпос ювле хультыс, туй пора ёхтыс, мән нёрн та минмыгтасүв. Мәнавн Любовь Филоненко, «Нёр-Ойка» ушлахтын ма кұшай нэ, тув ялуңкве вбвсанэ. Тав «Комунадо» нампа сапрәнин мөлты тәл бс ёхталас.

Өвлэт мән «Нёр-Ойка» ушлахтын мән тотвесүв. Тувыл мөт мэхум эт мән Додо нёрн минасүв, тот тының ахвтасыт сәв тәл ювле хультым порат нбх-вуйвёсыт. Ты юи-палт Сәлы нёрн ос Тупая нампа

нёрн ялсүв. Манагара нампа яныг нёр элныл туп вәслүв. Нёрбйка алан нбх ат хәхсүв, ёлынт моц ёмыгтасүв, сунсыглахта-сүв.

Нёрбйка – шар карс нёрыг блы. Мәнщи мэхум таве ялпыңыг ловиньтыяныл, нэ хөтпан тув нбх-хәңхуңкве шар ат рбви.

Нёрыт сәвсыр лүпат яныгмёгыт, тбват лүпат ам шар ат вәциньтаса-

К.А. Супрун, Л.Н. Филоненко ос М.А. Табун

нум. Тамле нётнэ ма ам туп кинат вәслум, ләглагум ёлы-палт сәвсыр тының ахвтас хуиглэгыт, акв ты мәт сбсыг шурги, сыстам, атың витэ ян тоты, ос товлың уит луйгёгыт. Моц элнув туйтың нёрыт нәңкёгыт.

Тот сака пұмаш блыс. Тув ялум порат ам Москва, Ханты-Мансийск, Югорск, Тюмень үсытт ос Саранпавылт блнэ мэхум эт вәйхатасум. Сәлы нёрн мән Хозяинов щёмьян тотыглавесүв. Ольга Хозяинова такви ома тэ ос мән әгитэ эт сәлыңколт яласы. Ань әгирище ат тәлэ төвлыс, бвыл щёс нэ хұрум тәл янытыг блме порат Сәлы нёрн тотыглавес.

Тув миннэвт ам Ольга ома тэ эт потыртасум. Тав

сака ёмас, сымың хөтпаг блы, сәв пұмаш потыр вәг. Тав ләвыс, тән Коми республикат блнэ рұтаныл эт ань вәйхатэгыт.

Акв порат тән палтаныл Нёр тапалн мүйлуңкве снегоходыл ялсыт. Ётыл рұт мэхманэ Саранпавылн ёхталасыт. Ты нэ мәнътәгыл нёрт сәлыңколт блы. Ань такви щёмьятэ эт тот яласы. Нёрныл пәг-вәглуңкве шар ат кәсащи, ләви, павылт хоса блуңкве ат вёрми.

Ам мәнщи газета хосыт Хозяинов щёмьян пәща ләтың кётэгум. Пустәгыл элаль вос блэгыт, сәлы үрнэ магсылсәв ёрыл вос пинавет. Сәв сөт, сәв шунь тәнанылн.

Нёрн ялум хөталанув сака молях ювле минасыт. Ань та пора урыл ёмас номтыт туп хультыс. Ам яныг пұмашипа ләтың Любовь Филоненко ләвёгум, тав такви мэхманэ эт ёмас рұпата вәри, мүй мэхум нёрн ушлахтуңкве вбвыгләлы ос тох сәв щәгт мирн тоты.

Марина Табун кетум потыр мәнщи ләтңыл
Людмила ТЕТКИНА
хансытэ

Кәркам колтәгыл

Хбнтаң район Кондинский пәвылт Хблнэ Экваг-бйкаг Ольга Марковна ос Анатолий Аркадьевич Грязновыг хұрум нйврам янмалтасбг, ань хбт апыгрищ бньщбг. Аквбёт тән 42 тәл бльг. 2022 тәлт щбмьят янытлан хбтал кастыл Хбнтаң район миркол кұщай пәлныл янытлан нбпакыл майвесбг.

Акв пәвылт яныгмасбг

Ольга Марковна такви колтәглэ урыл тох потыртас:

– Мән бйкамәнтыл сас Кондинский пәвылтсамын патсумән, яныгмасмән. 1982 тәлт акван-минасмән, пури вәрсумән. Хұрум нйврам янмалтасмән. Пыгагмән Николай ос Дмитрий Тюмень үст бльг.

Мән пыгмән Дмитрий та үст университетыт әстлас, ётыл Урай үст рупитас. Тувыл Тюмень үсн рупитаңкве вбввес, колтәглэ ёт тув вәнтлас. Тот кол ёвтыс, Экватэ ёт кит нйврам янмалтәг. Коля А.И. Герцен нампа университетт ханищтактас, нилыт курсыт пбхын минас, аты әстлас. Ётыл бс Тюмень үсн вәнтлас, Экватэ ёт кит пыг бньщбг.

Агимән Екатерина Ханты-Мансийск үст блы. Тав бс та университет әстлас, тувыл Кондинский пәвылт школан практикан ёхталас. Тувыл нйврамыт ёт рупитаңкве ат патыс, ань «Торум Маа» музейт рупиты. Ойкатэ хащтал агм нәглум порат агмыл ёмтыс ос хотталы щалтыс, ань Катя нйврамаге таккәт янмалтыяге.

Рупитаңкве мәнбәгыл ханищтасанән

Нйвраманмән мәнбәгыл менамән нётсыт. Мән омавн-әтявн бс рупитым янмалтавесүв. Мис посуңкве ялантасүв, туй пум сәгруңсүв, таквсы

пил вәтсүв, картбпка хилсүв. Мән пәвылт бльв, рупата акваг сәв бньщбв.

Нйвраманмән 90-ыт тәлытт яныгмасыт, тонт ләпкат тәннут, маснут сака ат тыналавес. Мисувн тыттувесүв. Пум сәгруңкве пуссын акваёт минбв. Ойкам пыгагмән ёт хұлп үнттбгыт, хұл пувбгыт, исмит пәйтбв. Пуманув ёт әстбв, пил вәтуңкве минбв.

Акв порат мән пыгум анузн ләвыс: «Мән самын туп патсүв, улпыл, тәра картбпка хилуңкве ләввесүв». Картбпка мощ хилыс, бста ләгалас: «Анузн тысәвит картбпка тбвлы, вбссыг хилуңкве ат патбгум». Ам тавән

Ольга Марковна школат рупитаге порат пбслувес

О.М. ос А.А. Грязновыг

ювле ләвбгум: «Наң тай тбвлавен, мисув картбпка тәл та хульты». Тав вбссыг нбматыр ат ләвыс, мисә мәгсыл картбпка элаль та хилыс.

Туи ос таквсы пил вәтым яласасүв. Тонт нйвраманув иң мәнит, вбрн минуңкве ат кәсәщбгыт. Ам тәнанылн ләвбгум: «Мән ань пуссын ат хбтпа вбрн минбв, вбтранув тәра тәгиньтбгыт. Холытан ке минбв, тыил сәвнув вәтбв».

Мощ яныг ёмтыс, тәнки вбрн ялантаңкве

патсыт. Атян хәпыл тотавет, тән молях пил вәтылыгтбгыт ос тәра элаль тыналбгыт, маныр эри, ёвтбгыт манос клубн кинан хәйтбгыт.

Яныг хунь ёмтыс, тонт ущ торгамтасыт, мәнбәгыл рупитаңкве ханищтавбсыт. Колямән армиян Белгородский областин тотыглавес. Акв порат пум сәгруңкве ләввбсыт, тән пуссын үст яныгмам пыгыт, ат хәсбгыт. Тонт Колям пум сәгруңкве вуйхатас. Юв ёхтыс, анузн ләвыс: «Насати, рупитаңкве анузн ханищтаслын».

Нйврамыт ханищтан хбтпаг рупитас

Ольга Марковна сәв тәл школат нйврамыт ханищтас. Ойкатэ 45 тәл «Ростелеком» нампа колт рупитас. Ты урыл Ольга Марковна тох потыртас:

– Ам сәв рутанум нйврам ханищтан хбтпаг рупитасыт. Аквум Хбнтаң районт мирн вәнэ хбтпаг блыс, тав сәв тәл нйврамыт ханищтас. Рупататэ сака кәркамыг вәрыстэ, мәглын тәгаган сәв пбсыл майвес. Атямн акваг ләвыглавбсум: «Наң тай щар учитель!»

Лов класс әстламу юи-пәлт Ленинград үст А.И. Герцен нампа институтт бвыл классыт нйв-

рамыт ханищтан хөтпаг ханищтахтасум. 1981 тәлт әстласлум, Хөнтаң район Леуши пәвылн рүпитаңкве кәтвәсум. Ты элы-пәлт Алтай пәвыл школан вөввәсум.

Омам тәнт ләвыс: «Леуши пәвылн минән, тәлы ләңхыл юв әхта-лаңкве тах вәрмәгын». Та пәвыл школа-интернатыт воспитателиг акв тәл рүпитасум. Тувыл Кондинский пәвылн «Дом пионеров» нампа колн кұшаиг паттувәсум. Ты юи-пәлт ханищтап щирыл рүпитан комитеттә методистыг бәлсум. Әтыл ущ учителиг рүпитаңкве вөввәсум. 2014 тәлт пенсиян школаныл патхатасум.

90-ыт тәлытт тәрвитың пора бәлыс, хұрум-нила әтпос сәс олныл ат ойт-вәсүв. Пәвлувт сәв мир бәлыс, хұрум-нила бәвыл классыт атыглавәсыт, кәсың классыт сәв нәврам. Ань пәвлың мәхманув мөт мән акваг та миныгләгыт, школат нәврам мощца.

Бәвыл школан ялантан нәврамыт иң мәнит, пуссын такем пұмащит, сәвсыр ләбәл намыл ат пивавен, ат намталавен. Тән урокыт әмащакв хұнтләгыт, юн рүпата вәруңкве ке ләвавет, пуссын әрнә щирыл хансәгыт, вәрәгыт.

Акв порат ам ханищтан бәвыл классумт туп пыгрищит бәлсыт. Перемена бәвылтахты, тән та хәйтыгтәгыт, поргәгыт, тәнки халанылт алхатәгыт. Тәнт классын пасан тотсум, ләвсанум: «Пыгрищит, тыт ам мәшинанын мәгсыл яныг гараж-кол

вәрсум. Холытан нәнки мән мәшинан тыг тотән». Мөтыт хөталт тәнки әнгын утаныл әт-тотсаныл, ты пасан вәтан пуссын әнгысыт. Вөссыг мори ат хәйтыгтасыт, ат поргысыт.

Мәныщи рүтанә урыл

Ольга Марковна такви бәпарищ наме Кичигаева. Тав әтәтә мәныщи хөтпаг бәлыс. Рүтанә урыл тав таи ләвыс:

– Мән щәмьят хұрум нәврамяныгмасүв. Увщим ань Новосибирск үст бәлы, каңкум әтимыг әмтыс. Әтәв Каурья пәвылт сәмын патыс, тот яныгмас, әтыл Кондинский пәвылн вәнтлас.

Ань Дима пыгум хұл алыщлаңкве акваг тув яланты. Вөркол тот үнттыс. Төва порат такви щәмьятә әт әхты, нәтә ос нәвраманә пәвылт хуль-туптыянә, такви хұрум-нила хөтал вөрт яласы. Тавтай щар мәныщи хөтпа.

Аквнакт әнумн китыгластә: «Наң манрыг рүтанув урыл нәматыр ат вәгың? Ащәйкав Алексей Иванович хоты мәныл Каурья пәвылн әхтыс?» Ам ювле ләвәгум: «Рүтанув пәс йис порат та пәвылн бәлмыгтасыт, таимәгсыл ат пұмщалахтасум».

Әтәм акв-кит мәныщи ләтың вәс. Әргуңкве сака хәсыс. Тав вөраян хөтпаг рүпитас. Колувт акваг вөрүй совыт тәслым ханасыт. Әтәм яныг щәмьят яныгмас, щәщәкв ам ос бәпам сәв нәврам ощсыг. Рүт сәв бәныщәв. Әквум Юмас пәвылт бәлыс, әтыл колтәглә әт тыг вәнтлас. Тав бәс сәт нәврам янмал-

Коля ос Катя юртың-нәврамагән

Рүт мәхманә әт

тас. 93 тәләт әтимыг әмтыс.

Әтәм нила класс мус туп ханищтахтас, тувыл тәра рүпитаңкве патыс. Омам санәпидстанцият рүпитас. Оныпум ань мән әт мән бәлы. Тав акваг ләви: «Ань колум нас тох ләбли, пәвылт рүпата ке бәлыс, нәвраманын яныг үсн ат миныгласыт, тыт бәлнувыт».

Мәнки бәс яныг квартира-кол тыт бәщсумән, нәвраманмән ләкквामीныгласыт, мәнккәмән

хультсумән. Әйкаман ләвсум: «Яныгпәлаг ты әмтымән, мәнккәмән та яныт колт хультсумән». Ты юи-пәлт омагум-әтәгум бәлум колән пәхат мәнки мәгсыламан кол үнттысмән. Ань тыг вәнтласмән, колмән әти сака яныг. Нәвраманмән тән палтанылн вөвавемән, мән тай тыт бәлуңкве ханьщувласмән, яныг үсн вәнтлаңкве щар ат кәсәщимән.

Людмила ТЕТКИНА

<p>Лүймә сәрипос (Северная заря) № 16 (1322), 22.08.2024 Соучредители Дума, Правительство ХМАО – Югры Издатель Департамент внутренней политики ХМАО – Югры</p>	<p>Редакция ВРИО главного редактора – Рагимова Н.В. Телефон (3467) 33-24-02 Заместитель главного редактора – Кондина Г.Р. Телефон (3467) 33-22-72 Ответственный секретарь – Узель В.В. Телефон (3467) 33-23-09</p>	<p>Адрес редакции и издателя: 628011, г. Ханты-Мансийск, ул. Комсомольская, 31 тел./факс (3467) 33-17-52 E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru Газета размещена на сайте www.khanty-yasang.ru Отпечатано: ООО «Новости Югры- Производство» г. Сургут, ул. Маяковского, д. 14.</p>	<p>Индексы 04399, 54399 Тираж 1710 экз. Заказ 3527 Цена свободная Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции. Газета зарегистрирована Управлением Федеральной</p>	<p>службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО. Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00795 от 23 января 2013 г.</p>	<p>12+</p>
--	---	---	--	--	------------

Тагт ятэ янытлым нэпак тәрәтас

С.С. Динисламова вәнэ хөтпаге ёт

Вёртур этпос онтолов хөталэ - мощцаг хультум мирыт янытлан хөтал кастыл мирыт сыре-сыр суссылтапыт щёпиталэгыт ос кәс вәрёгыт. Ханты-Мансийскат Ас-угорский институтт рүпитан хөтпат ханищтап, суссылтап ос акван-хөнтхатыглан нак вәрыгласыт.

Институтт рүпитан мәщтыр нэ **Галина Сергеевна Молданова** «Хантынамет.Хантыйская игольница» ханищтап щёпиталыс. Тав палтэ ёхталам ханты хөтпат юнтуп тўштын ут йинуңкве, хорамтаңкве ос юнтуңкве ханищтасанэ.

Хөтал палыт **Наталья Жеманская** кәтыл пөслум хуриянэ сунсыглаңкв тот рөвыс. Тав институтт хансым ос тәрәтым нэпаканылт эрнэ хурит пөслы. Ань акв йильпи нэпакт мән Наталья пөслум хуриянэ ос кәсаласанүв.

Хүрум щёст нэпак ловиньтан колнакн сәв мэхум атхатыгләлсыт, тән Светлана Динисламова йильпи нэпаке урыл пүмчалахтасыт. Нэпаке «Моя Сосьва река» наме ос аквты ширыл намаим акван-хөнтхатнэ нак **Ирина Молданова**

Светлана Силивёрстовна такви пәвлэ, Тагт ятэ ос мәнъщи мире сака эруптым оньщитэ. Тувыл Ирина Максимовна «Моя Сосьва река» нэпак ловиньтам хөтпат матыр ләвуңкве вөвыгласанэ.

Округ ос Россия нэпак хаснэ мэхум Союз пәлыл **Игорь Ширманов** тох потыртас:

– Светлана Силивёрстовна потранэт художественная проза ос наука номтанэ акван-солтхатым хансыянэ, анузн тыи сака мўсты. Мён нэпак ловиньтан мэхум ёт акван-хөнтхатыглан мәгыс Сүкыръян, Саранпәвилн, Нягань үсн ос мөт мән аквьёт ялсумён. Тав мәнъщи ләтңыл ловиньтан стиханэ тәра ат торгамтыанум кос ос кәсың суй ёмщакв хўлылум, тувыл аквтупмат мәнъщи поэзия урыл матыр вәңкве патэгул. Ос ты стихыт руц ләтңыл ловиньтан поратэт та накыт мәкыг та торгамтахтэгыт.

Филология наука кандидат нэ **Виктория Сязи** тынэпакурыл ләвыс:

– Светлана Динисламова мәнъщи мэхум халт ань проза ос поэзия элаль тотнэ бвыл хөтпа

блы. Руц ос мәнъщи ләтңыл тамле номтың тэлаг вәруңкв ати кәсың хөтпа хәсы.

Тав нэпаке ловиньтам юи-пәлт хўлтэгул, тав потранэ нъяврам самын патум поратэныл бвылтытэ ос ётыл оматэ олупсатэ акваг номим оньщитэ. Оматэ өлмёттав шуниңыг блы, тав вәгтэ – оматэн эруптаве. Ос оматэ атимыг ёмтме юи-пәлт матыр тәрвит номтыл ханаве.

Төнт потранэт элумхөлас кәсмостәлыг олупсатэ тотытэ. Тувыл ләщалт оматэ номтэт тәксар хөтпаге ёмты ос ты ёрет такви нъявраманэ мәгыс акв тамле омаг элаль блы.

Светлана Силивёрстовна хансум потранэт тот элумхөлас сымён ёхталам өлнэ накыт пуссын ост өлэгыт, таимәгыс потрыт ловиньтан хөтпа хөт та моваләлы, хөт та люньщин ёхтаве манос эссамаве. Ам таил өс оцатахтасум, нэ юнсхатнэ порат туля ос юнтупе тёнгың суе потрёт тав мәщтырыг хансытэ, тувыл мөт потрёт сәлыт хайтнэт порат туйт ләкква-рапгул суяныл ос аньтаныл вәңкыртахтын суяныл аквтупмат хўлылум.

Пуссын ты тәлат Ирина Молданова, Любовь Федоркив, Светлана Попова, Раиса Бардина өс хўлтыгласыт. Тәнаныл хўнтуңкве пұмыщ блыс.

Светлана Динисламова ты нэпаке тәрәтам порат Людмила Алфёрован нётмил вәрме мәгыс ос Наталья Жеманская пөслум хуриянэ мәгыс яныг пұмашипа ләтың ләвыс.

Наталья Жеманская кәтыл пөслум хури

Тамара МЕРОВА